

4.2018 Pääkirjoitus

Ammatillinen opettajuus

Seija Mahlamäki-Kultanen

FT, yksikön johtaja

HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu

seija.mahlamaki-kultanen@hamk.fi

Jaana Muttonen

KM, tutkimuspalvelupäällikkö

HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu

jaana.muttonen@hamk.fi

Ammatillisen opettajuuden teemanumero tuo esille ajankohtaisen keskustelun ja tieteellisen tutkimuksen tarpeen uudistuvasta ammatillisesta opettajuudesta. Suomalaisen käytännön mukaan ammatillinen opettajankoulutus on tarkoitettu ammattikorkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen opettajille ja opettajiksi aikoville (Ammattikorkeakoululaki 2014/932). Kumpikin koulutuksen aste uudistuu nopeasti, mikä vaikuttaa perustavasti ammatilliseen opettajuuteen käytännön ja teorian tasolla. Tarvitaan siis opettajien koulutusta, jolla tarkoitamme tässä yhteydessä sekä opettajan pätevyy-

den edellyttämiä pedagogisia opintoja että kaikkea osaamisen hankkimista uran varrella.

Vuoden 2018 alusta uudistuneen lain mukaista ammatillista toisen asteen koulutusta kutsuttiin valmisteluvaiheessa ammatillisen koulutuksen reformiksi, ja nyt siitä käytetään käsitettä uusi ammatillinen koulutus (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531). Laki purkaa aikaisempia erillisiä käytänteitä ja käsitteitä. Se myös säilyttää entisistä erillisten järjestelmien käytänteistä parhaita. Uusi ammatillinen koulutus muuttaa ammatillisten opettajien, opinto-ohjaajien ja erityisopettajien sekä muiden ohjauksen ammattiryhmien ja työelämän edustajien yhteistyötä.

Nopeasti edenneen uudistuksen tueksi opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ovat käynnistäneet mittavia kehittämishankkeita. Parasta osaamista -hanke (2017–2019) selvittää koulutuksen järjestäjien ja ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhteistyönä ammatillisten opettajien osaamistarpeita ja tukee opettajien osaamisen hankkimista. Opetus- ja kulttuuriministeri nimitti Opettajankoulutusfoorumin, jossa ovat mukana kaikki opettajankoulutuksen toteuttajat ja sidosryhmät. Se laati kaikille opettajankoulutuksille yhteisen kehittämisohjelman. (Opettajankoulutuksen kehittämisohjelma, 2016.) Suurimmat opettajankoulutuksen kehittämisohjelman käynnistämät tutkimukselliset kehittämishankkeet ovat ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhdessä Taideyliopiston kanssa toteuttama OPEKE – Ammatillisen opettajankoulutuksen uudistaminen (2017–2019) sekä ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhdessä yliopistojen kanssa toteuttama Oppijan oikeus – opettajan taito (2018–2021). OPEKE kehittää ammatillista opettajankoulutusta alkaen opettajaksi hakeutumisesta ja päätyen opettajien uranaikaisen osaamisen kehittämiseen koko työuran ajan. Lisäksi OPEKE selvittää opettajankouluttajien osaamistarpeita ja osaamisen varmistamista. Oppijan oikeus – opettajan taito -hanke kohdentuu vastaavasti toisen asteen koulutuksen erityisopetukseen ja ohjaukseen. Lukiolain muutoksen myötä kaikilla toisen asteen opiskelijoilla on oikeus pätevään erityisopetukseen (Lukiolaki 2018/714).

Ammatillisen opetuksen tila ja opettajan työ ovat vilkkaan julkisen keskustelun kohteena sosiaalisessa mediassa ja päivälehdissä. Reformin toteutus ja uusi ammatillinen koulutus saavat osakseen moitteita ja kiitosta. Moitteet voidaan kiteyttää kahteen perinteiseen käsitteeseen: lähi-

opetus ja lukujärjestys. Uudistusten kanssa samaan aikaan toteutetut mittavat ja nopeat rahoitusleikkaukset näkyvät. Vaikuttaa siltä, että ne on usein toteutettu henkilöstöä vähentämällä, kun esimerkiksi rakennuksia on vaikea realisoida. Opettajiin kohdistuu huomattava julkisuuden paine toteuttaa opetusta perinteisen ryhmämuotoisen ikäjaottelevan lähiopetuksen ja lukujärjestysten mukaan, kun ammatillisen koulutuksen uusi malli edellyttäisi opintojen henkilökohtaistamista ja oppijan osallisuutta opinnoissaan. Maahanmuuttajien määrä ammatillisessa koulutuksessa kasvaa edelleen, eivätkä heidänkään oppimistarpeensa jäsenny kronologian mukaan vaan henkilökohtaisesti.

Korkeakoulujen visio- ja strategiatyö tähtää 2030-luvulle ja viitoittaa korkeakoulujärjestelmän kansainvälistymistä ja muotoutumista voimakkaiden väestöliikkeiden ja globaalien kehityssuuntien muokkaamassa Suomessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö). Ammatikorkeakoulujen keskinäiset ja yliopistojen kanssa muodostamat liittoumat kehittävät strategioita, joilla erotutaan toisista kilpailussa. Ammatikorkeakouluopettajien työssä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminta liittyvät saumattomasti opetukseen. Tulevaisuuden ammattikorkeakouluvisiot vaikuttavat tehokkailta, ja ne tukevat tehokkaasti yksilöitä ja työpaikkoja uudistuvissa osaamistarpeissa.

Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen reformissa normien pohjalta tehdyt uudistukset ja käytäntö ovat edenneet nopeasti ja on aika tarttua ilmiöön tutkimuksellisesti. Mitä ammatillisen koulutuksen arjessa teoreettisessa mielessä tapahtuu ja miten voimme tutkimuksen keinoin tukea ammatillisia opettajia muutoksissa?

Ammatillinen opettajuus -teemanumeron avaa Lehtosen, Rintalan, Pylvään ja Nokelaisen (2018) vertaisarvioitu artikkeli *Ammatillisten opettajien näkemyksiä opettajan työssä tarvittavasta kompetenssista ja työelämäyhteistyöstä*. Aineisto on kerätty kolmelta merkittävältä ja luonteeltaan erilaiselta koulutusosalta sekä oppisopimuksesta oppilaitosmuotoisesta koulutuksesta. Ammatillisten opettajien osaaminen näytetään laajana kognitiivisten, toiminnallisten, sosiaalisten ja metakompetenssien kokonaisuutena.

Maunun ja Tapanin (2018) vertaisarvioidussa tutkimuksessa *Käytännön ja vuorovaikutuksen tarve. Kuinka ammatilliset opettajat arvioivat omaa opettajankoulutustaan?* tutkitaan toisen asteen opettajien kokemuksia ja arvioita omasta ammatillisesta opettajankoulutuksestaan. Analyysin perusteella työ ilmenee konkreettisena ja käytännöllisenä työskentelynä opiskelijoiden kanssa oman ammattiaineen parissa, ja siitä näkökulmasta opettajat myös arvioivat ammatillista opettajankoulutustaan. Toki opettajien näkemyksissä ilmenee myös paljon vaihtelua.

Veermansin, Ryyminin, Korhosen, Lallimon, Airolan ja Niinimäen (2018) vertaisarvioidussa tutkimuksessa tarkastellaan opettajien digipedagogisten osaamisten kehittämistä erikoistumiskoulutuksen keinoin kouluaste- ja koulutusmuotorajat ylittävässä ryhmässä. Digitaalinen osaaminen nähdään yhdistävänä ja kehittämistehtävänä olevana tekijänä. Tutkitut opettajat ehdottavat haasteiden kohtaamista yhteistyössä kehittämistyötä tavoitteellistamalla, seuraamalla, resursoimalla sekä opettajia sitouttamalla ja palkitsemalla.

Maunun (2018) vertaisarvioidun artikkelin tematiikka opetuksen ja kasvatuksen suhteista antaa aineksia julkisen keskustelun

paineessa toimimiseen. Tutkimuksen perusteella ammatilliset opettajat identifioidut sekä opettamiseen että kasvatamiseen. Opettaminen viittaa opettajalähtöiseen, lukujärjestyksen, oppikirjan ja muiden kaavojen puitteissa etenevään sisältöopetukseen. Ammatilliset opettajat pyrkivät rakentamaan identiteettiään opetuksen ja kasvatuksen käsitteiden pohjalta. Identiteettien yhdistelmällä ei ole vielä vakiintunutta nimeä. Mielenkiintoista on, etteivät opettajat nosta esille lainsäädännössä keskeisiä henkilökohtaistamisen tai ohjauksen käsitteitä.

Honkasen, Nuutilan ja Sorjosen (2018) artikkeli *Keinoja ja välineitä opettajalle selkeäkieliseen ilmaisuun ammatillisessa koulutuksessa* lähtee liikkeelle monilukutaidon käsitteenmäärittelystä. Ammatillisen opettajan tulee vastata osaamisellaan inklusiivisen ammatillisen koulutuksen vaatimuksiin ja tukea koko ikäluokkaa erilaisine tarpeineen. Hyvä monilukutaito tukee myös aktiivista kansalaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Artikkelissa ilmaistaan kauniisti ja konkreettisesti, mikä on kohtuullinen odotus ammatillisen opettajan osaamisesta ja annetaan käytännön neuvoja opettajan työn avuksi.

Raudasojan ja Joki-Pesolan (2018) artikkeli ammatillisten opettajankouluttajien osaamistarpeista peilaa laajaa ammatillisen opettajankoulutuksen käsitystä. Työ sisältää pedagogisten opintojen, ammatillisen opinto-ohjaajan ja erityisopettajan koulutusten, täydennyskoulutusten, TKI-toiminnan ja koulutusviennin tehtäviä. Artikkelin pohjautuu Hämeen ammatikorkeakoulun opettajankouluttajille järjestettyihin työpajoihin ja kirjoittajien pitkään kokemukseen opettajankouluttajina.

Matinheikki-Kokon (2018) artikkeli kohdentuu maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten ja erityisesti terveyden-

huollon työntekijöitä kouluttavien opettajien haastaviin osaamistarpeisiin. Maahanmuuttajien turhasta päällekkäiskoulutuksesta on luovuttu ja siirrytty hankitun osaamisen tunnistamiseen ja vain tarvittavan uuden osaamisen hankkimiseen tavallisesti täydennyskoulutuksella. Tutkimusten mukaan tehokas täydennyskoulutus edellyttää työelämälähtöisyyttä, jatkuvuutta, monimuotoisia toteutustapoja ja täydennyskoulutusverkoston rakentamista maanlaajuisiin tarpeisiin. Artikkelissa esitellään kaksitasoinen viitekehys ammatillisen opettajuuden kehittämiseksi.

Lähteet

.....
Ammattikorkeakoululaki 2014/932. Luettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>

Honkanen, E., Nuutila, L., & Sorjonen, M. (2018). Keinoja ja välineitä opettajalle selkeäkieliseen ilmaisuun ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 88–95.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531. Luettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>

Lehtonen, E., Rintala, H., Pylväs, L., & Nokelainen, P. (2018). Ammatillisten opettajien näkemyksiä opettajan työssä tarvittavasta kompetenssista ja työelämäyhteistyöstä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 10–26.

Lukiolaki 2018/714. Luettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>

Matinheikki-Kokko, K. (2018). Maahanmuuttajataustaisten ammattilaisten täydennyskoulutus haastaa ammatillisen opettajuuden. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 106–114.

Maunu, A. (2018). Opettaja, kasvattaja ja jotain muuta. Ammatillisten opettajien ammatti-identiteetti arjen käytäntöjen näkökulmasta. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 70–87.

Maunu, A., & Tapani, A. (2018). Käytännön ja vuorovaikutuksen tarve. Kuinka ammatilliset opettajat arvioivat omaa opettajankoulutustaan? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 27–50.

OPEKE – Ammatillisen opettajankoulutuksen uudistaminen. Luettu osoitteesta <https://www.hamk.fi/projektit/opeke/>

Opettajankoulutuksen kehittämisohjelma. (2016). Luettu osoitteesta <https://minedu.fi/do->

[cuments/1410845/3985888/Opettajankoulutuksen+kehitt%C3%A4misohjelma+%2813.10.2016%29/50c36e4b-7aff-4a0b-8b36-0199f1ebe7e8/Opettajankoulutuksen+kehitt%C3%A4misohjelma+%2813.10.2016%29.pdf](https://minedu.fi/do-cuments/1410845/3985888/Opettajankoulutuksen+kehitt%C3%A4misohjelma+%2813.10.2016%29/50c36e4b-7aff-4a0b-8b36-0199f1ebe7e8/Opettajankoulutuksen+kehitt%C3%A4misohjelma+%2813.10.2016%29.pdf)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio Suomelle 2030*. Luettu osoitteesta <https://minedu.fi/korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-visio-2030>

Oppijan oikeus – opettajan taito. Luettu osoitteesta <https://www.hamk.fi/projektit/oppijanoikeus/>
Parasta osaamista. Luettu osoitteesta http://blogit.jao.fi/parasta_osaamista/

Raudasoja, A., & Joki-Pesola, O. (2018). Ammatillisen opettajankouluttajan osaamisen kehittäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 96–105.

Veermans, M., Ryymin, E., Korhonen, A.-M., Lallimo, J., Airola, J., & Niinimäki, J. (2018). Jaetut haasteet ja ratkaisut – opettajien digipedagogisten erikoistumiskoulutusten koulutusasteet ylittävä yhteistyöpaja. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), 51–69.

